

# XVI–XVII a. šunų vardų motyvacija (remiantis J. Ostrorugo *Nomenklatura ogarów*)

MARIUS SMETONA

Vilniaus universitetas, Universiteto g. 5, 01513 Vilnius

El. paštas marius.smetona@gmail.com

ANŽELIKA SMETONIENĖ

Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, 10308 Vilnius

El. paštas anzelika.smetoniene@gmail.com

---

XVI–XVII a. šunų vardai Lietuvoje iki šiol nėra išsamiai ištirti. Greičiausiai tai lėmė tokių vardų sąrašo nebuvimas lietuvių kalba, todėl šiame straipsnyje remiamasi J. Ostrorugo darbu *Nomenklatura ogarów*, parašytu lenkiškai. Jame pateikiama 313 šunų vardų, surinktų Abiejų Tautų Respublikoje. Siekiama ištirti, kokie šunų įvardijimo polinkiai vyravo XVI–XVII a.

**Raktažodžiai:** J. Ostrorugas, zoonimai, XVI–XVII a., motyvacija

---

## IVADAS

Tarp onomastikos tyrinėjimų Lietuvoje tikriniai gyvūnų vardai „nėra plačiau nagrinėti nė vienu lingvistiniu aspektu“ [8, 195]. Zoonimams skirtų pastaruoju metu paskelbtų mokslinių straipsnių taip pat nėra gausu. Neseniai pasirodė G. Ramanauskaitės darbas apie arklių vardus, jų suteikimo motyvus [17]. Ne pačius tikrinius gyvūnų vardus, tačiau zoonimų vaidmenį kitokio pobūdžio kalbos procesuose yra tyrusi D. Zaikauskienė [26], J. Lubienė [7]. Būtina paminėti įdomius Mildos Norkaitienės darbus apie arklių [10; 11], kiaulių [8], ožkų [9] vardus. Ši mokslininkė labai taikliai yra pažymėjusi, kad zoonimų nagrinėjimą tikslingiausia pradėti nuo vardų parinkimo motyvacijos ir jos pasiskirstymo, nes tai „leistų susidaryti visos lietuvių zoonimijos vaizdą bei parodytų nominacijos polinkius ir priežastis“ [8, 195]. Toks metodas tinkamas nagrinėjant ne tik šiuolaikinius zoonimus, bet ir ankstesnius.

Tirti XVI–XVII a. šunų vardus Lietuvoje yra sudėtinga, nes iki šiol nėra tokių onimų sąrašo. Pavienių šunų vardų galima rasti tik Lietuvos Statutuose, įvairiuose kilmingųjų dokumentuose, o juk šunys tuo metu užėmė gana reikšmingą vietą, buvo vertinga dovana [12]. Užsienyje šunys yra dažnas mokslinių tyrimų objektas (pavyzdžiui, M. Kanzero straipsnis apie šuns simboliką Šekspyro kūryboje [5], išsami knyga apie šunų vaizdavimą mene *Best in Show: The Dog in Art from the Renaissance to Today* [2], disertacija „Consequences of the Domestication of Man's Best Friend, the Dog“ [1]), o Lietuvoje mokslinėje literatūroje jie beveik neminimi. Pirmoji šią spragą pastebėjo Raimonda Ragauskienė. Remdamasi istoriniais šaltiniais, ji labai išsamiai aprašė šunų reikšmę, įvairovę, jų kainas LDK, kokie šunys naudoti XVI a. Lietuvoje ir tyrė, ar tuo metu buvo būdinga antropomorfuoti šunis [12; 13; 14; 15; 16]. Jau šios istorikės darbuose yra atkreiptas dėmesys į šunims suteikiamų vardų motyvaciją (pavyzdžiui, pagal jų charakterį) [15]. R. Ragauskienė taip pat pirmoji savo straipsnyje „Cave canem“: žmogus ir šuo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a.“ [15; 16] užsimena apie Joną Ostrorugą ir jo darbą *Nomenklatura ogarów*.

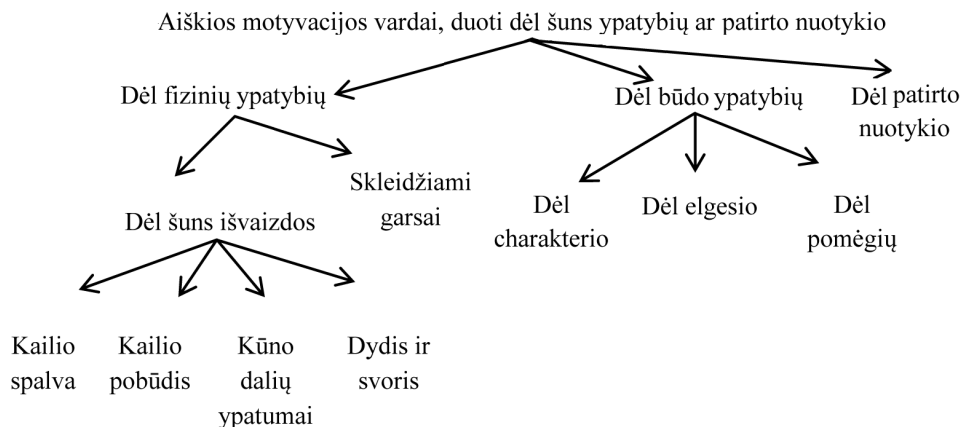
J. Ostrorugo surinkti šunų vardai yra puikus pamatas šio straipsnio objektui – XVI–XVII a. šunų vardams – tirti. Kaip rašo R. Ragauskienė, tuo metu Abiejų Tautų Respublikoje „šunų vardai tiesiogiai priklausė nuo luomo kalbinės situacijos: gali būti, kad maždaug iki XVI a. 4-ojo dešimtmečio didikų ir bajorų šunys vadinti rusėniškai, o vėliau dėl sparčios polonizacijos jau gaudavo lenkiškus vardus“ [15]. Kitaip tariant, jeigu šunys ir buvo vadinti lietuviškais vardais, tai galėjo būti nebent valstiečių šunys, kurių registrų vargu ar yra, todėl tiriant XVI–XVII a. zoonimus belieka kiti šaltiniai, net jeigu jie surašyti ne lietuvių kalba. Be to, reikia nepamiršti, kad medžiokliniai šunys buvo prabangi dovana, neretai siunčiama iš kitų kraštų, todėl tarp vardų pasitaiko vokiškos, prancūziškos, vienas kitas lietuviškos kilmės šunų vardas.

Galbūt J. Ostrorugo darbai, skirti šunims ir jų įvardijimams, ir lėmė, kad lenkų kalbotyroje yra nemažai straipsnių, skirtų šunų onimams. Dar 1936 m. pasirodė neilgas darbas žurnale *Przyjaciel psa*, kurio autorius – Janas Stanisławas Bystrońas. Straipsnyje autorius pateikė tik nedidelę iš įvairių šaltinių surašytų vardų dalį, pažymėdamas, kur vardas buvo užrašytas, kokios veislės šuo taip buvo vadintas ir kitus komentarus [3]. Iš naujesnių darbų paminėtinas Boženos Žilo straipsnis apie šunų ir kačių vardų suteikimo tendencijas Vilniaus krašte [30], Wiolettos Wilczek tinklalapiuose minimų šunų vardų analizė [25]. Šiam straipsniui ypač aktualus Stefano Warchoło darbe „Etnogeneza Słowian w świetle słowiańskiej tradycyjnej zoonimii ludowej (problematyka wybrana)“ paminėtas faktas, jog XVII ir XVIII a. zoonimai paprastai buvo apeliatyvinės kilmės, kai vieno daikto pavadinimas tiesiog buvo vartojamas gyvūnui įvardyti, rečiau tai buvo priesagų vediniai iš bendrinių žodžių. Teigiama, kad zoonimai, kilę iš antroponimų, tuo metu nebuvo dažni [24, 560].

Šio straipsnio tikslas yra nustatyti, kokios šunų vardų suteikimo tendencijos vyravo XVI–XVII a. Lietuvoje. Siekiant tikslo keliami tokie uždaviniai: suklasifikuoti J. Ostrorugo pateiktus šunų vardus pagal motyvaciją ir lietuviškai paskelbti medžiagą, kuri iki šiol buvo pasiekama tik lenkų kalba, t. y. pateikti J. Ostrorugo surinktų šunų vardų sąrašą su vertimais į lietuvių kalbą. Verčiamas visas reikšminis vienetas – žodis, o ne tik suteikiama lietuvių kalbos galūnė. Visi žodžiai, galėję lemti šunų vardų motyvaciją, buvo tikrinti XVI–XVII a. lenkų kalbos žodynuose, nes atsižvelgiama į šunų vardų užrašymo laiką. Tokiu būdu paneigiama arba paremiama, patikslinama vardų etimologija, kurią užrašė W. Ziembickis. Kai kuriais atvejais žodynuose nerasta žodžių, su kuriais siejami šunų vardai, todėl remiamasi W. Ziembickio pateikta informacija. Rašant vardų atitikmenis lietuvių kalba buvo stengiamasi laikytis giminės kategorijos, tačiau ne visais atvejais tai įmanoma (pvz., len. *Wrzawa* (mot. g.) ir lie. *Triukšmas*, *Sąmyšis* (vyr. g.) dėl

kalbų skirtumo. Kai kurie užrašyti vardai yra būdvardžiai, tačiau lietuvių kalbai toks įvardijimas nėra įprastas, todėl renkamas bent jau įvardžiutines formas arba, jeigu įmanoma, atitinkamą daiktavardį (pvz., *Durna* „kvailla“ > *Kvailla* > *Kvaile*). Taip pat probleminiai atvejai yra vardai, kilę iš vokiečių, prancūzų ir kitų kalbų, tokie kaip *Astur*, *Badyn* ar *Binbon*. *Nomenklatura ogarów* pateikiama jų etimologija ir ieškant atitikmenų lietuvių kalba buvo dvi galimybės: tik adaptuoti vardą suteikiant galūnę (pvz., *Asturas*, *Badynas* ir *Binbonas*) arba atsižvelgti į žodžio, su kuriuo siejama vardo kilmė, reikšmę (pvz., len. *Astur* kilęs iš lot. „vanagas“ > lie. *Vanagas*). Pasirinktas antrasis variantas. Yra atvejų, kai vardas į lietuvių kalbą yra neišverčiamas, nes lietuvių kalboje nėra lenkų kalbos medžioklės terminų, kurie perkeliama denotatui įvardyti, atitikmenų arba vardas siejamas su dabar jau neaiškios reikšmės žodžiais (žr. *Buziard*).

M. Norkaitienė straipsnyje „Lietuvių zoonimai. Kiaulių (*Sus domesticus*) vardai“ kiaulių vardus, remdamasi užsienio onomastais, pirmiausiai klasifikuoja į aiškios motyvacijos, dabar ne visai aiškios ir neaiškios motyvacijos vardus [8, 197, 207]. Aiškios motyvacijos vardai skirstomi į du pogrupius: vardai, duoti dėl paties denotato ypatybių ar jo patirto nuotyčio (dėl fizinių ypatybių; dėl būdo ypatybių; dėl patirto nuotyčio); vardai, duoti dėl žmogaus santykio su gyvuliu (dėl gyvulio priklausomybės asmeniui; dėl emocinio žmogaus požiūrio į gyvulį) [8, 198]. Labai panašiai zoonimus suklasifikavo ir Sławomira Tomaszewska, ištyrusi naminių gyvūnų vardus Lenkijoje [23]. Tai rodytų, kad gyvūnų įvardijimo tendencijos buvusioje LDK teritorijoje nesiskiria. D. Sinkevičiūtė, remdamasi M. Norkaitiene, yra pateikusi šunų vardų klasifikaciją [18, 53], kuri ir bus pamatas suskirstyti J. Ostrorugo surinktus šunų vardus. Ji šiandieninius aiškios motyvacijos šunų vardus skiria į tris grupes: atsiradusius dėl fizinių ypatybių, dėl būdo ypatybių ir dėl patirto nuotyčio. Pirmosios dvi grupės turi kelis pogrupius [18, 53]:

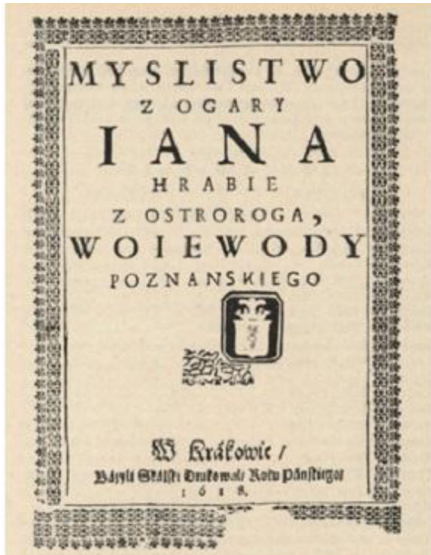


Tikėtina, kad šie klasifikacijos pogrupiai gali kisti dėl objekto užrašymo amžiaus. Vargu ar tiriant XVI–XVII a. šunų vardus tikslinga išskirti grupę zoonimų, atsiradusių dėl patirto nuotyčio, jei nėra užrašyta, dėl kokio būtent įvykio šuo buvo taip pavadintas. Išryškėjus papildomai motyvacijos grupėi, klasifikacija gali būti papildyta.

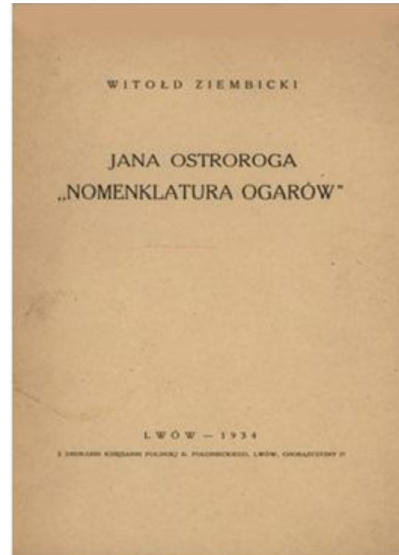
## J. OSTRORUGAS

Iš pradžių verta trumpai aptarti J. Ostrorugo gyvenimą ir jo literatūrinį palikimą. Abiejų Tautų Respublikos (ATR) gyvavimo metu pasirodė iškilių žmonių darbų, kurie vienu metu

susiję su abiem tautomis, kalbomis ar valstybėmis. Tokių darbų yra parašęs ir J. Ostrorugas (1565–1622) iš herbo Nalenčas (len. *Nalęcz*), vienas iš labiausiai išsilavinusių savo meto veikėjų. J. Ostrorugas, iš pradžių mokytas namuose, vėliau buvo išsiųstas tęsti mokslų į Altdorfą, vėliau – Strasburgą, Ženevą. Nors gimė liuteronų šeimoje, J. Ostrorugas iš pat pradžių abejojo savo tikėjimu, todėl motinos pageidavimu 1581 m. jam teko palikti Ženevą, kur vyravo kalvinistinės nuotaikos. Nuo to laiko J. Ostrorugas daug keliavo: lankėsi Anglijoje, Prancūzijoje, Italijoje [4, 506–511]. Greičiausiai kelionių metu jis pasisėmė novatoriškų idėjų ir žinių, ir tai leido jam tapti ne tik puikiai išsilavinusiu žmogumi, kurio kalbos ir laiškai buvo spausdinami (pavyzdžiui, „Oratio... D. Joannis comitis ab Ostroróg recitata cum discessurus Argentina publicae Academiae ceterisque ordinibus valediceret“, „Ad filios admonita epistola contra fraudulentiam scripta editi sub titulo Monita privata Societatis Jesu“ ir t. t.), bet ir toliaregišku politiku, kariu. J. Ostrorugas daug dėmesio skyrė ūkininkavimui: augalams, medžiams, gyvūnams, bitėms. Šiam savo pomėgiui jis yra paskyręs nemažai laiškų, kitokių literatūrinių darbų. Dar 1608 m. Krokuvėje buvo išspausdintas „O psiech gończych i myślistwie z nimi“, kuris 1618 m. leidžiant bene žymiausią J. Ostrorugo kūrinių *Mysłstwo z ogary* sudarė antrą jo dalį [4, 509]. Yra išlikęs tik vienas pastarojo leidimo egzempliorius. Būta ir vėlesnio leidimo XVII a. – 1649 metų. Trys XVIII a. leidimai jau yra chaotiški, netvarkingi, su iškreipta autoriaus pavarde [27, 137–138]. Apie medžioklę ir šunis J. Ostrorugas yra parašęs ir dar vieną darbą: Witoldas Ziembickis, tirdamas J. Ostrorugo literatūrinį palikimą Varšuvos Krasinskių bibliotekoje, rado iki šiol nepublikuoto rankraščio fragmentus su 313 surašytų dviskiemenių medžioklinių šunų vardų, kurie yra įdomus ir reikšmingas tyrimų objektas istorijai ir kalbotyrai [29, 5]. 1934 m. W. Ziembickis perleido šį J. Ostrorugo darbą kaip atskirą nedidelę knygą [29], prieš tai tais pačiais metais žurnale *Język polski* (tomas 19, 2 dalis) paskelbęs straipsnį apie *Nomenklatura ogarów* [28].



1618 m. *Mysłstwo z ogary* titulinis lapas [27, 155]



J. Ostrorugo *Nomenklatura ogarów*, kurią 1934 m. paskelbė V. Ziembickis

J. Ostrorugas, be medžioklės, domėjosi ir kalba, paliko nemažai reikšmingų pastebėjimų šia tema (pavyzdžiui, ištraukos rankraštyje „Kalendarz komarzeński“) [28, 41], todėl jo surinkta medžiaga ir kai kurių šunų vardų kilmės paaiškinimai (1) gali būti interpretuojami kaip pirmas lenkų kalbos gyvūnų vardų tyrinėjimas, kad ir negausus. Atkreiptinas dėmesys į pavadinime esantį žodį „ogarów“. R. Ragauskienės straipsnyje „Cave canem“: žmogus ir šuo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a.“ labai smulkiai ir tiksliai aprašomas šunų suskirstymas pagal jų funkcijas [15]; taip pat teigiama, kad Lietuvos Statutuose minimi *ogap*, *ohar*, *ogarz* lietuviškai vadinami skalikais. Skalikai yra viena iš medžioklinių šunų rūšių, kurių paskirtis gana plati: sekti žvėries pėdsakais, kelti jį iš guolio, skalijant vytis. O sprendžiant iš XVI a. lenkų kalbos žodyno, *ogar*, *ogarz* yra medžioklinis šuo, skirtas vytis žvėrį („pies myśliwski gończy, canis inquisitor a. nare sagaci a. odorans a. odorator a. sagax“ [21, T. 21, 53]), taip buvo vadinami ir nebūtinai medžiokliniai šunys. Vis dėlto reikia turėti omenyje, kad ir kitokios rūšies medžiokliniai šunys, pavyzdžiui, pėdsekiai (rusėnų *следник*, *наследник*, lot. *canis venaticus*, *venatici secratoris*, len. *slednik*, *naslednik* [15]), galėjo turėti daugiau nei vieną paskirtį, todėl greičiausiai J. Ostrorugo *Nomenklatura ogarów* suregistruoti ne tik skalikų, bet ir kurtų, laikų ir panašių šunų vardai. Ypač svarbu pabrėžti, kad *Nomenklatura ogarów* nėra skirta tik vienai medžioklinių šunų veislei – lenkų ogarams, nors tokia nuomonė gali susidaryti sprendžiant iš veikalo pavadinimo.

## J. OSTRORUGO SURINKTI ŠUNŲ VARDAI

W. Ziembickis, 1934 m. paskelbdamas J. Ostrorugo *Nomenklatura ogarów*, šunų vardus teikė originalia rašyba, t. y. be perrašo, bijodamas iškreipti vardų formas ir taip padaryti jų etimologijas nesuprantamas [29, 7]. Pats J. Ostrorugas prieš pateikdamas šunų vardus pažymi, kad „medžiotojai suka sau galvas galvodami vardus savo šunims <....>, todėl visus, kuriuos girdėjo, užrašė“ [29, 9]. Šie vardai buvo suteikiami „lenkų, prancūzų, lietuvių, vokiečių ir žemaičių šunims“ [29, 9], tiesa, greičiausiai visi ne lenkų kilmės šunų vardai buvo sulenkinti [29, 6]. Vis dėlto vardus J. Ostrorugas surašė ne pagal kilmę, o pagal abėcėlę, tik ne visur nuosekliai (pavyzdžiui, *Fagot* įrašytas po *Fasoł* ir z *Fater*). Šiame straipsnyje J. Ostrorugo surinkti šunų vardai taip pat pateikiami originalia rašyba, bet ištaisomi nenuoseklios abėcėlės atvejai:

**A:** *Aiach*, *Arpha*, *Astur*.

**B:** *Baba*, *Bachur*, *Badyń*, *Bander*, *Bęben*, *Będnarz*, *Beff*, *Besser*, *Betler*, *Biber*, *Bieda*, *Biegun*, *Bifel*, *Binbon*, *Binfet*, *Biodra*, *Blada*, *Blans*, *Blekot*, *Bleszcz*, *Błotna*, *Bobrek*, *Bomba*, *Bońka*, *Borni*, *Bosa*, *Bosy*, *Bosman*, *Bot*, *Brenisz*, *Brewka*, *Brodzisz*, *Brudna*, *Budzisz*, *Buler*, *Bura*, *Butel*, *Buziard*.

**C:** *Cantor*, *Chorał*, *Chytra*, *Cichna*, *Cifra*, *Cymbał*, *Cis*, *Citra*, *Claret*, *Cudza*, *Czuban*, *Czuła*.

**D:** *Diner*, *Discant*, *Donos*, *Drabik*, *Dreksler*, *Droszka*, *Drumla*, *Duda*, *Duma*, *Dunay*, *Durna*, *Dzięcioł*, *Dziwak*, *Dzwonek*, *Durman*.

**F:** *Fagot*, *Fasoł*, z *Fater*, *Fechter*, *Feder*, *Fenrych*, *Ferkel*, *Fieida*, *Figiel*, *Fletnia*, *Fligel*, *Flis*, *Fogel*, *Fort*, *Fortel*, *Frant*, *Freida*, *Frelich*, *Fremder*, *Freser*, *Frierz*, *Furman*.

**G:** *Gaday*, *Gęba*, *Gemza*, *Geros*, *Gibnicht*, *Gładka*, *Gomon*, *Goniec*, *Gonisz*, *Gripa*, *Guter*, *Garaus*.

**H:** *Herlich*, *Hołos*, *Hubtych*.

**J:** *Iaskier*, *Iawor*.

(1) 1934 m. perleidime etimologijas pateikia pats W. Ziembickis, remdamasis įvairiais žodynais bei papildymais iš J. Ostrorugo rankraščių.

**K:** Kaiser, Keller, Kessler, Kierat, Klecha, Klinga, Kłok, Kłopot, Kłótnia, Kmoszka, Knetel, Kniaź, Knutel, Kobza, Koch, Kołosz, Koncher, Koprek, Korman, Kowal, Kramarz, Kuchta, Kucharz, Kufel, Kugler, Kulfan, Kuma, Kunka, Kupiec, Kwiatosz, Kielnia.

**L:** Lament, Laufer, Lebon, Licoch, Ligner, Linda, Lira, Lis, Lisia, Litwos, Lomosz, Lupa, Lust.

**Ł:** Łachacz, Łada, Łagosz, Łapa, Łatka, Łoskot, Łotwa, Łowisz, Łoza, Łuszczoch, Łuszczyk.

**M:** Magda, Magier, Maniher, Męndrek, Miller, Młynarz, Młokos, Mordent, Morgiel, Mrowka, Munka, Murcoch, Murza, Murzan, Murzyn.

**N:** Nader, Naidosz, Naley, Natręt, Nawrot, Nurka.

**O:** Osal, Obon, Otosz.

**P:** Palent, Pengiel, Pensir, Perot, Pfeifer, Pilcet, Piper, Pirezhot, Piszczek, Platek, Plezir, Pleti, Płomień, Płoszay, Plotka, Pogan, Popłosz, Poros, Posant, Pouer, Pozar, Prizon, Proza, Przybył, Puhacz, Puzan.

**Q:** Quinta.

**R:** Racha, Refa, Regał, Richtan, Ritter, Rozruch, Rutka.

**S:** Sagan, Sarban, Satyr, Sauffer, Sener, Serbin, Singa, Sitarz, Skolisz, Skółka, Słosarz, Słowik, Sobol, Solfa, Sowa, Strugosz, Struszka, Surnia, Swacha, Swat, Swiekot, Szafarz, Szalbirz, Szara, Szargay, Szybał, Szyderz, Szyfer, Szyld, Szyper, Szkoda, Szmagier, Szmuklerz, Sznabel, Szot, Szpar, Szperay, Szpieg, Szpigiel, Szpilman, Szpił, Szpot, Sztifel, Szwab.

**T:** Tambur, Tamoy, Tanbon, Tenor, Tkacz, Tłumacz, Tłumok, Topiel, Trebon, Trefna, Tremuł, Trepka, Trębachz, Troszka.

**W:** Wachter, Wafel, Waidman, Waiter, Waker, Wańtuch, Warchoł, Warta, Wartel, Weber, Wekier, Werfel, Wiedma, Wilczoch, Wilkom, Wiła, Wisła, Włodarz, Wołpa, Wronka, Wrzawa, Wydra, Wyrwa.

**Z:** Zabor, Zalas, Zatocz, Zawoy, Zbieg, Zdraica, Zgoda, Złotosz, Zmuda, Znaidosz.

**Ż:** Żartok, Żoła.

Atkreiptinas dėmesys, jog J. Ostrorugas užrašė tik dviskiemenius vardus, nes „visi ilgesni yra nemandagūs“ [29, 23]. Palyginti su šiandieniniais zoonimais, XVI–XVII a. šunims buvo suteikiami gana neįprasti vardai, pavyzdžiui, *Gaday* ar *Obon*. Dauguma tokių vardų net sunkiai išverčiami į lietuvių kalbą. Kita dalis zoonimų yra gana paprasti, motyvuoti kokių nors šuns būdo bruožų ar tiesiog perkelianč pavadinimą iš vieno daikto, sutvėrimo kitam, t. y. šuniui. Tokiais atvejais vardus galima be kliūčių išversti į kitas kalbas.

## XVI–XVII A. ŠUNŲ VARDŲ MOTYVACIJA

Būtina atkreipti dėmesį į W. Ziembickio šunų vardų klasifikaciją kaip pirmą platesnę XVI–XVII a. šunų vardų motyvaciją. Jo išskirtos vardų grupės net be kruopštesnio tyrimo yra labai akivaizdžios dėl daiktų, kurių vardais pavadinami šunys. XVI–XVII a. šunims vardai buvo suteikiami pagal: 1) muzikos instrumentų pavadinimus (*Harfa, Cytra, Klarnet, Lira*); 2) patį vijimą (*Goniec, Nawrot*); 3) laukinius gyvūnus ir paukščius (*Dzięcioł, Lis*, ne lenkų kalba *Vogel*); 4) medžių ir augalų pavadinimus (*Jaskier, Jawor, Łoza*); 5) jūrinių kystės terminus (*Bosman, Flis*); 6) įvairius amatus (*Kucharz, Kuchta, Kowal, Tkacz*); 7) indų pavadinimus (*Kufel, Sagan*); 8) upių pavadinimus (*Wisła, Dunaj*) [29, 7]. Kaip matyti iš šio sąrašo, kai kurie įvardijimai neturi aiškios motyvacijos, pavyzdžiui, šunims suteikiami augalus reiškiantys vardai. Visai kitaip yra su muzikos instrumentus žyminčiais vardais – čia bendras bruožas yra šunų ir muzikos instrumentų skleidžiamas garsas. Taigi, J. Ostrorugo surinktus šunų vardus tikslingiausia pirmiausia suskirstyti į aiškios ir ne visai aiškios bei neaiškios motyvacijos vardus.

**Aiškios motyvacijos vardai.** Vardai, suteikti šuniui dėl jo (1) fizinių ypatybių, paprastai yra gana aiškūs savo motyvacija. XVI–XVII a. ne išimtis. Čia taip pat galima išskirti du pogrupius: **1.1.** dėl šuns išvaizdos ir **1.2.** dėl jo skleidžiamų garsų atsiradę vardai. Pirmasis pogrupis skirstomas į dar smulkesnes grupes, kurias sudaro motyvuoti vardai:

**1.1.1.** Su kailio spalva susiję vardai: *Blans* (*Baltasis, Šviesusis*; iš pranc. *blanche* [29, 10]) (2); *Bura* (*Rudoji, Pilkoji*; len. *bury* „tamsiai pilkas su rudu atspalviu; pilkšvas“ [21, T. 2, 514; 11]) (3); *Cis* (*Bėris*); *Keller* (*Anglininkas, Anglis*, iš vok. [29, 14]); *Kessler* (*Katilas*; iš vok. *Kessel* [29, 14]); *Koprek* (*Varis, Variukas*); *Łatka* (*Dėmelė*); *Pozar* (*Gaisras, Liepsna, Ugnis*); *Szara* (*Pilkoji*); *Złotosz* (*Auksas*); *Żoła* (*Pelenai* [6, T. 7, 1132]).

Keliems šios grupės vardams reikia paaiškinimo, nes nors W. Ziembickis nurodo vardo etimologiją, lenkų kalbos žodynai jai prieštarauja. Vardą *Murzyn* jis sieja su len. *murdzaty, murcaty, murzaty* „raibas, dėmėtas“; *murzac, zamurzany* – kai kalbama apie purviną [29, 17], tačiau XVI–XVII a. žodynai tokių reikšmių nenurodo, todėl labiau tikėtina, kad vardas kilęs iš *murzyn* „tamsios odos žmogus“ [21, T. 15, 189] ir atitikmuo lietuvių kalba būtų *Juodaodis*. S. B. Lindės žodyne paliudyta, kad vardu *Murzyn* buvo vadintas kurtas [6, T. 3, 183] ir greičiausiai taip jis buvo pavadintas dėl spalvos. Vardą *Pengiel* vargu ar galima kildinti iš sen. len. *pęga* „kinka“ [29, 18], nes senosios lenkų kalbos žodynai nefiksuoja tokios reikšmės, tik „tam tikras mušimo įrankis; žymės, likusios po diržo; dryžis ant gyvūno kailio, išsiskiriantis spalva“ [21, T. 23, 431], todėl vardas lietuvių kalba galėtų būti *Dryžius* ir pan.

**1.1.2.** Su kailio pobūdžiu susiję vardai: *Brudna* (*Purvinoji*); *Gładka* (*Lygioji, Švelnioji*); *Murcoch* (*Murzius, Nevaleika, Apskretėlis*); *Murzan* (*Murzius, Nevaleika, Apskretėlis*). Vardo *Kłok* forma kiek probleminė: lenkų kalbos žodynuose tokio žodžio nerasta, todėl greičiausiai W. Ziembickis teisus, siedamas šį vardą su len. *kłak* [29, 14]. Jeigu pastaroji forma yra taisyklinga, galimas vardas lietuvių kalba būtų *Kuokštas*.

**1.1.3.** Su kūno dalių ypatumais susiję vardai: *Baba* (*Boba*); *Biodra* (*Klubas*); *Borni* (*Vienaakis*; iš pranc. *borgne* [29, 13]); *Bosa* (*Basoji*); *Bosy* (*Basasis*); *Brewka* (*Antakis*); *Gęba* (*Snukis*; sen. len. *gęba* „burna; snukis; prk. žmogus su didele burna, veidu; anga“ [21, T. 7, 323]); *Łapa* (*Letena*); *Licoch* (*Snukis*); *Sznabel* (*Snapas*; iš vok. [29, 21]).

**1.1.4.** Su kūno dydžiu ir svoriu susiję vardai: *Bomba* (*Bomba*); *Feder* (*Plunksna*; iš vok. [29, 12]); *Magier* (*Liesasis, Sulyšėlis, Sudžiūvėlis*; iš vok. [29, 16]).

Kito pogrupio vardai, atsiradę dėl šuns fizinių ypatybių, yra motyvuoti **1.2.** šuns skleidžiamų garsų: *Arpha* (*Arfa*); *Bęben* (*Būbnas* (sl.), *Būgnas*); *Blekot* (*Mikčius, Plepys, Lojikas*); *Cantor* (*Kantorius, Dainininkas, Giesmininkas, Giedotojas*; iš lot. [29, 11]); *Chorał* (*Choralas*); *Cymbał* (*Cimboldas*) (4); *Citra* (*Citra*); *Claret* (*Klarnetas*); *Discant* (*Diskantas*; medž. „ploniausias varomojo šuns balsas“ [29, 12]); *Drumla* (*Dambrelis, Dambras, Šeivelė, Kanklikė, Bimba* ir t. t.); *Duda* (*Dūdmaišis*); *Dzwonek* (*Skambutis, Varpelis*); *Fagot* (*Fagotas*); *Fletnia* (*Fleita*) (5); *Gaday* (*Pasakorius, Šnekorius*; iš len. *gadać*, rusėnų *zadamu, gadamb* „pasakoti, minti mįslės, klausinėti; pranašauti; svarstyti, diskutuoti; ginčytis; kalbėti, šnekučiuotis“ [21, T. 7, 106; 31,

- 
- (2) Kai šuns vardas yra atėjęs iš prancūzų, vokiečių ir kitų kalbų, remiamasi W. Ziembickio pateikta vardų etimologija.
  - (3) Nurodomas šaltinis, jeigu žodžio reikšmės kiek kitokios nei dabartinėje lenkų kalboje arba jos į lietuvių kalbą gali būti verčiamos nevienareikšmiai.
  - (4) Nors dabartinėje lenkų kalboje žodis *cymbał* vartojamas ir ribotų protinių galimybių žmogui įvardyti, senosios lenkų kalbos žodynuose tokia reikšmė nepaliudyta.
  - (5) Lietuviškai *fletnia* vadinama Pano fleita, kuriai giminingas instrumentas yra skudučiai, todėl galimas vardas *Skudutis*.

T. 6, 237]; *Hołos* (*Balsas, Triukšmas, Žinia*; iš rusėnų *голось* „balsas; triukšmas; žinia; sutikimas“ [31, T. 6, 45]); *Kobza* (*Kobza* (sl.)); *Lament* (*Dejonė, Aimana*); *Lira* (*Lyra*); *Mordent* (*Mordentas*); *Piszczek* (*Cyplys*); *Pfeifer* (*Švilpikas*; iš vok. [29, 18]); *Puzan* (*Trombonas*); *Regał* (*Regalas, Vargonas, Pozityvas*); *Singa* (*Dainininkė*; iš vok. [29, 20]); *Skolisz* (*Inkštikas*); *Skołka* (*Inkštikė*); *Swiekot* (*Čiulbėjimas, Triukšmas*; len. *świekot* „čiulbėjimas, daugžodžiavimas, triukšmavimas“ [6, T. 5, 522]); *Solfa* (*Muzika, Nata, Solfa, Tonika*); *Szpilman* (*Muzikantas*; iš vok. [29, 21]); *Tambur* (*Būgnas, Tambūrinas*); *Tenor* (*Tenoras*; medž. „šuns balsas šalia alto ir boso“ [29, 21]); *Trębacz* (*Trimitininkas*); *Tremuł* (*Tremulo*).

Vardai, motyvuoti šuns išvaizdos, dažniausiai kilę iš būdvardžių arba šuniui pavadinti vartojamas būdvardis, pavyzdžiui, *Brudna, Gładka*. Lietuvių kalbai pastarasis įvardijimas yra kiek neįprastas. Grupėje, kai vardai yra motyvuoti šuns skleidžiamų garsų, ypač dažni atvejai, kai instrumento (*Arpha, Bęben* ir t. t.), muzikos terminų (*Discant, Tremuł* ir t. t.) pavadinimai vartojami šuniui pavadinti. Kiek rečiau vardai yra kilę iš veiksmazodžių, reiškinčių lojimą ar kokį nors kitą garso skleidimą (*Piszczek* iš *piszczeć* „cypiti“, *Skolisz* iš *skolić* „inkšti“ ir t. t.).

Vardų, motyvuotų (2) šuns būdo ypatybių, yra maždaug vienodai kaip ir vardų, suteiktų dėl fizinių ypatybių. Yra tokių vardų, kurių semantika savaime diktuoja jo priskyrimą vienam ar kitam onimų, motyvuotų šuns būdo, pogrupiui, pavyzdžiui, dėl šuns elgesio duotas vardas *Bobrek* (*Bebrautojas*; iš len. *bobrować* „braidyti vandenyje, pelkėje kaip bebras“ [29, 10]), o dėl charakterio – *Czuła* (*Jautrioji, Meilioji*). Tačiau kituose varduose slypi problema, nes sunku rasti aiškią ribą tarp gryno charakterio bruožo ir elgesio, kurio pagrindas nebūtų koks nors charakterio bruožas, pavyzdžiui, vardas *Kłótnia* (*Barnis, Ginčas*). Matyt, šuo daug pešdavosi su kitais, bet tai reiškia, kad šuniui yra būdingas piktumas, o tai jau – charakterio bruožas. Tas pats pasakytina apie *Zgoda* (*Taika, Santaika, Santarvė*): jeigu šuo taip pavadintas dėl to, kad nekelia jokių rūpesčių, nes nesivelia į peštynės, šio šuns charakterio bruožas – taikumas. Vardas *Kufel* (*Girtuoklis*; len. *kufel* „bokalas; perk. girtuoklis; girtuokliavimas“ [21, T. 11, 536; 20]) galėjo būti duotas todėl, kad šuo daug geria, arba todėl, kad keistai elgiasi. Šiandieninėje onomastikoje įprasta skirti pogrupius pagal motyvaciją dėl charakterio ir elgesio, nes žmonės, suteikdami šuniui vardą, paprastai gali paaiškinti, kodėl toks vardas pasirinktas. Tiriant XVI–XVII a. zoonimus nėra galimybės sužinoti žmogaus motyvo, todėl tiksliausia būtų neskirti šių pogrupių ir taip išvengti subjektyvumo:

2.1. Dėl charakterio ir elgesio: *Badyn* (*Žaismingasis*; iš pranc. *badiner, badin* [29, 9]); *Besser* (*Geresnysis*; iš vok. [29, 10]); *Betler* (*Elgeta, Valkata*; iš vok. [29, 10]); *Bieda* (*Bėda*); *Biegun* (*Bėgikas*); *Blada* (*Bastūnė*); *Bleszcz* (*Spigintojas*; iš sen. len. *bleszczeć* turi reikšmę tik „blizginti, spiginti akimis“ [21, T. 2, 174; 20]); *Bobrek* (*Bebrautojas*; iš len. *bobrować* „braidyti vandenyje, pelkėje kaip bebras“ [29, 10]); *Brodzisz* (*Braidytojas*; iš len. *brodzić* „vaikščioti, bristi per vandenį, pelkę, sniegą, smėlį, žolę ir t. t.“ [21, T. 3, 134; 20]); *Buler* (*Gerbėjas*; iš vok. [29, 11]); *Buziard* (*Buzerdas*; iš pranc. *busard*, medž. „šuo, kuris būna vienoje vietoje, dirba nerūpestingai“ [29, 11]); *Chytra* (*Apsukrioji, Suktoji*); *Cichna* (*Tylenė*); *Czuła* (*Jautrioji, Meilioji*); *Duma* (*Išdidumas, Pasipūtimas*); *Durna* (*Kvailė*); *Fasoł* (*Barnis, Sąmyšis*; sen. len. *fasoł* „barnis, sąmyšis, suirutė, sumaištis, problema“ [21, T. 7, 41]); *Figiel* (*Pokštas, Išdaiga*); *Fortel* (*Suktybė, Klasta, Apgaulė, Pokštas*; sen. len. *fortel* „nesąžiningas būdas ką nors pasiekti, klasta, suktas veikimo būdas; pokštas, nepaklusnumas“ [21, T. 7, 104; 20]); *Freser* (*Ėdrūnas, Rijūnas*; iš vok. [29, 13]); *Frant* (*Sukčius, Gudruolis*; sen. len. *frant* „suktas žmogus, apgavikas; pašnekovas; sumanus žmogus“ [21, T. 7, 123; 20]); *Freida* (*Džiaugsmas, Laimė*; iš vok. [29, 13]); *Frelich* (*Linksmuolis*; iš vok. [29, 13]); *Frierz* (*Paleistuvis*; sen. len.



*fryjerz* reikšmė „pasileidėlis, meilužis“ [21, T. 7, 136; 22, T. 2, 367]); *Gomon* (*Triukšmas, Šurmulyš*); *Klótnia* (*Barnis, Ginčas*); *Gripa* (*Kaprizas, Nenoras*; iš pranc. *grippe* [29, 13]); *Guter* (*Gerasis, Gerietis*; iš vok. [29, 13]); *Kłopot* (*Problema, Rūpestis*); *Kufel* (*Girtuoklis*; len. *kufel* „bokalas; perk. girtuoklis; girtuokliavimas“ [21, T. 11, 536; 20]); *Kulfan* (*Kvailys, Prasčiokas, Netikša*; sen. len. *kulfan* [21, T. 11, 544]); *Laufer* (*Bėgikas*; iš vok. [29, 16]); *Ligner* (*Melagis*; iš vok. *lügen, Lügnen* „meluoti, melagis“; medž. melagiū buvo vadinamas šuo, kuris paima klaidingą pėdsaką [29, 16]); *Łachacz* (*Šmeižikas, Skundikas*; sen. len. *łachacz* „tas, kuris šmeižia kitus“ [21, T. 12, 425]); *Łagosz* (*Valkata, Bastūnas*); *Łoskot* (*Bildesys, Triukšmas*); *Męndrek* (*Gudruolis, Gudragalvis, Sukčius* ir t. t.; sen. len. *mędrek* „protingas žmogus; suk-tas, klastingas žmogus“ [21, T. 13, 297]); *Munka* (*Netikša, Kvailys*; iš sen. len. *munia, muń-ka* [21, T. 15, 174, 176]); *Natřet* (*Įkyrėlis*); *Nawrot* (*Grįžikas, Sugrįžikas*; sen. len. *nawrot* „grįžimas; trūkažolė“ [21, T. 16, 441]); *Posant* (*Pasipūtėlis*); *Pouer* (*Vargdieniai, Vargšas*; iš pranc. *pauvre* [29, 19]); *Refa* (*Storžievis*); *Rozruch* (*Riaušė, Maišatis, Sumaištis, Netvarka* ir t. t.); *Sarban* (*Gurgikas, Gurgis*; iš sen. len. *sarbać* „garsiai gerti“ [29, 20]); *Saufer* (*Girtuoklis*; iš vok. [29, 20]); *Szalbierz* (*Klastūnas, Apgavikas, Sukčius*); *Szargay* (*Valkiotojas, Tąsytojas, Tampytojas*); *Szkoda* (*Eibė, Nuostolis, Žala*); *Szybał* (*Apgavikas, Sukčius, Klastūnas*); *Szpił* (*Žaidėjas, Žaidikas, Žaidimas*; iš vok. *Spiel* [29, 21]); *Szyderz* (*Šaipūnas, Pašaipūnas*); *Thumok* (*Kvailys, Nesumanusis*; sen. len. *thumok* „didelį, beformį ryšulį; nesumanus“ [22, T. 9, 163; 19]); *Trefna* (*Linksmuolė, Juokingoji*); *Wachter* (*Sargas, Sargybiniš*; iš vok. [29, 22]); *Waker* (*Narsuolis, Šaunuolis*; iš vok. [29, 22]); *Warchoł* (*Nutruktgalvis, Avantiūristas*); *Wartel* (*Įkyruolis, Nenuorama*); *Wekier* (*Žadintojas*; iš vok. [29, 22]); *Wrzawa* (*Sąmyšis*); *Zbieg* (*Pabėgėlis*); *Zdraica* (*Nenuorama, Išdykėlis, Padauža, Išdavikas*; sen. len. *zdrajca* „išdavikas; padauža“ [20]); *Zgoda* (*Taika, Santaika, Santarvė*); *Zmuda* (*Paniūrėlis* [6, T. 7, 1110]); *Żartok* (*Ėdrūnas, Rijūnas*).

Kai kuriuos vardus verta aptarti atskirai, nes jų motyvacija gali būti keleriopa, vis dėlto jie neišeina už šio pogrupio ribų. *Drabik* yra deminutyvas iš len. *drab* „samdinyš (karys, darbininkas ir t. t.); tinginys, paleistuvys, apgavikas, valkata, girtuoklis, galvažudys; vargdienis, beturtis; pėstininkas (šachmatų figūra)“ [21, T. 6, 1; 20; 6, T. 1, 526] ir turi daug reikšmių. Atitinkamai vardas galėtų būti *Tinginiukas, Tinginys, Paleistuvys, Girtuoklis*, t. t.

Šuns vardą *Racha* W. Ziembickis kildina iš sen. len. *racha, raka* „vargdieniai, bastūnas“ [29, 19], vis dėlto XVI a. lenkų kalbos žodynas prieštarauja ne tokiai kilmei, bet reikšmei. Žodyne pateikiama, jog *racha* yra skolinys iš hebr. *raka* „tuščia galva; žmogus, vertas paniekos“ [21, T. 35, 4], todėl įvardijimas yra motyvuotas, matyt, šuns charakterio, o ne elgesio, ir galimas vardas lietuvių kalba galėtų būti *Kvailys* ir pan.

Kiti du vardai yra probleminiai. *Maniher* keistas jau vien todėl, kad pats J. Ostorugas teigė surinkęs tik dviskiemenius vardus. Šį atvejį W. Ziembickis pakomentavo: „Tarm. *manicher* „įgrisęs kreditorius“, „tas, kuris priminamas“; bet turint omenyje, kad šiame sąrašė neturi būti ilgesnių vardų nei dviskiemeniai, arba šis žodis buvo tariamas dvibalsiškai kaip *mancher* (*mańcher*), arba jis reiškia ką kita, pvz., pranc. *manière*“ [29, 16]. Lenkų kalbos žodynuose nerasta nei *maniher*, nei *mancher* (*mańcher*). Kadangi žodynai nesuteikia papildomų duomenų, remiantis W. Ziembicku šį vardą į lietuvių kalbą galima būtų versti įvairiai: *Įgrisėlis, Įkyrėlis*, o galbūt *Būdas* (plg. pranc.) ar pan.

W. Ziembickis rašo, kad vardas *Feida* „greičiausiai tas pats, kas *fejda, kusa fejda* sen. len. „mergaitė, mergiūkštė“ [29, 13]. Vėlgi, senosios lenkų kalbos žodynuose *fejda* neužrašyta, XVII–XVIII a. lenkų kalbos žodyne tėra paminėtas veiksmažodis *fejdać* be reikšmės paaiškinimo, o S. B. Lindės žodyne pateikiama šio veiksmažodžio reikšmė yra

„šikti“ [6, T. 1, 648]. Iš W. Ziembickio pateiktos reikšmės „dziewczynka, koza, smarkulą“ galima daryti išvadą, kad šuo taip buvo pavadintas dėl linksmo būdo, nes „koza“ lenkų kalboje gali būti vadinama linksmo būdo mergaitė [19]. Lietuviškai toks vardas galėtų skambėti *Linksmuolė*. Vis dėlto lenkų kalbos žodynai nurodo visai kitokią šuns vardą, motyvuotą jo veiksmų.

Vardas *Kugler*, nors yra motyvuotas šuns charakterio, remiantis ir W. Ziembickiu, ir senosios lenkų kalbos žodymais, gali būti kilęs iš dviejų žodžių: sen. len. *kuglarz* „aktorius, komediantas; apgavikas; pokštininkas; bastūnas“ (iš vok. *Gaukler* [29, 15]); sen. len. *kugle* „pokštai“ [21, T. 11, 538]. Atitinkamai šuns vardas galėtų būti *Pokštininkas*, *Pokštas*, *Apgavikas* ir t. t.

Anot W. Ziembickio, vardas *Wila* reiškia „būrėja, miško nimfa“; taip pat sen. len. „išdykėlis, juokdarys“ [29, 22]. Vis dėlto senosios lenkų kalbos žodyne *wila* aiškinamas kaip „aktorius; fokusininkas; taip pat kvailys, juokdarys“ [22, T. 10, 224], todėl ir vardai lietuvių kalba galėtų taip skambėti.

Dar vieną vardą būtina atskirai paminėti dėl jo kilmės – W. Ziembickis *Geros* kildina iš lietuvių kalbos *geras*. Atkreiptinas dėmesys į žodžio formą: tai nėra moteriškosios giminės genetyvas, bet vyriškosios giminės nominatyvas, t. y. *Geras*, *Gerasis*.

Vardas *Serbin* gali būti aiškinamas keliais būdais, tačiau tai nekeičia jo klasifikavimo. W. Ziembickis rašo, kad galbūt vardas kilęs iš pranc. *Sert bien*, kas reikštų „gerai tarnaujantis“, arba iš sen. len. *sarbać* „garsiai gerti“ [29, 20]. Labiau tikėtina, kad vardas atsiradęs dėl šuns elgesio gariant, plg. *Sarban*.

Dar penki šio pogrupio vardai sunkiai išverčiami arba net neišverčiami į lietuvių kalbą: *Knetel*, *Kołosz*, *Palent*, *Pirzchot* ir *Zatocz*. *Kołosz*, *Pirzchot* ir *Zatocz* yra kilę iš veiksmažodžių, kurie į lietuvių kalbą neišverčiami vienu žodžiu ir padaryti iš jų vedinius kaip lenkų kalboje neįmanoma arba vediniai turėtų kiek kitokią reikšmę, nei užkoduota varduose: *Kołosz* yra vedinys iš *kołować* „daryti ratus, lakstyti, vaikščioti ratais“ su priesaga *-osz*; *Pirzchot* sietinas su sen. len. *pirzchać*, *piezchać* „išsigandus bėgti; mėtytis į įvairias puses, blaškytis; išlėkti, iškristi; lakstyti; pykti, įsiaudrinti“ [21, T. 24, 134; 22, T. 6, 116; 20]; *Zatocz* yra vedinys iš *zatoczyć* „užsukti, dažniausiai daryti ratą“. *Knetel* lenkų kalbos žodynuose nėra paliudytas, todėl remiamasi W. Ziembickio spėjimu, kad šis vardas kilęs iš vok. *knötn* „daryti mazgelius“ [29, 14] (kai šuo seka pėdsakais). Dėsningsai lietuviškai šuns vardas galėtų būti *Mazgius*, tačiau lietuvių kalbos žodynuose šis žodis reiškia visai ką kita. Ir galiausiai vardas *Palent*, kuris kildinamas iš sen. len. *palantować*, *palentować* „mušti lazda arba rimbū“ [21, T. 23, 27; 20] arba pranc. *pas lente* „lėtas ėjimas“ [29, 18]. Beje, yra paliudijimų, kad taip vadintas ir žirgas [20].

**2.2. Dėl pomėgių: *Blotna* (*Pelkinė*).** Paprastai nėra lengva nustatyti vardus, priklausančius šiai grupei, nes reikia paliudijimo, kad šuo buvo pavadintas būtent dėl savo pomėgio, o ne dėl kokių nors kitų priežasčių. *Blotna* įtrauktas į šią grupę, nes jau W. Ziembickis yra parašęs, kad šis vardas greičiausiai reiškia „noriai pasileidžianti į pelkėtas vietas“ [29, 10].

Suklasifikavus XVI–XVII a. šunų vardus išsiskyrė dar viena grupė vardų, (3) motyvuota šuns funkcijų medžioklės metu. Ji artima vardams, suteiktiems dėl šuns elgesio, bet vis dėlto jų tapatinti negalima. Ši grupė greičiausiai išryškėjo dėl šunų, kurių vardai užrašyti, specifikos: *Donos* (*Pranešėjas*, *Nešėjas*; iš sen. lenk. *donosić* „nešti, tiecti; pranešti, informuoti, duoti žinią; pataikyti (apie švį)“ [21, T. 5, 349] (6); *Knutel* (*Knutas*

(6) Pažymėtina, kad senojoje lenkų kalboje yra paliudytas daiktavardis *donos*, kuris kildinamas iš lietuvių kalbos žodžio *duona* [21, T. 5, 349], tačiau vargu ar jis susijęs su šuns vardu.

(sl.), *Botagas, Rimbas*; iš vok. *Knütel* [29, 14]); *Łowisz* (*Gaudytojas*; iš len. *łowić* „gaudyti gyvūnus, paukščius, žuvis“ [21, T. 12, 584; 20]); *Naidosz* (*Radikas*); *Płozay* (*Baidytojas, Gąsdintojas*); *Popłoz* (*Išbaidytojas, Išgąsdintojas*); *Szperay* (*Ieškotojas, Šniukštintojas*); *Znaidosz* (*Suradikas, Suradėjas*).

Nėra abejonės, kad medžioklinio šuns vardas *Gonisz* (*Bėgikas, Varovas, Vijikas* ir pan.) sietinas su veiksmožodžiu sen. len. *gonić* „bėgti, vyti ką nors; varyti; nuvaryti; labai greitai bėgti, skuosti; rungtyniauti; labai stengtis, siekti“ [21, T. 7, 538]. Tas pats pasakytina apie *Goniec*. Nors senosios lenkų kalbos žodyne pateikiamos *goniec* reikšmės yra „pasiuntinys; atstovas, užtarėjas; pirmtakas; tas, kuris greitai įveikia erdvę; fechtuotojas“ [21, T. 7, 540], didesnė tikimybė, kad vardui turėjo įtakos *goniec* pamatinis žodis *gonić* ir motyvacija yra varymas.

Šiam pogrupiui galima priskirti ir vardus: *Bot, Klinga, Otosz, Szpar, Klinga (Geleztė)*, t. y. šaltojo ginklo dalis, kuri lietuviškai vadinama geležte, greičiausiai atsirado dėl šuns užduoties pjauti grobį medžioklės metu. *Otosz* (Štai) kildintinas iš *otóz*. W. Ziembickis paaiškina, kad tai medž. šūksnis, atsiradęs iš *oto-huż*, vartojamo medžiojant su šunimis vilkus. Toks šūksnis yra užrašytas ir J. Karłowicziaus Lietuvoje [29, 18]. *Bot* ir *Szpar* yra daiktai, naudojami medžioklės metu: lenkiškai *botu* vadinamas specialus antkaklis medžiokliniams šunims į poras rišti (iš pranc. *botte* [29, 11]), o *szpar, spar* yra tam tikra spąstų rūšis paukščiams gaudyti (sen. len. *szpar, spar* reiškia „gaudyklė, spąstai, žabangos“ [22, T. 9, 577]). Matyt, šunys, pavadinti tokiais vardais, buvo naudojami specifinėse medžioklės rūšyse.

**Ne visai aiškios motyvacijos vardai.** Ne visai aiškios motyvacijos vardams priklauso atvejai, kai įvardijimo priežastis gali būti aiškinama keliais būdais, todėl vardą kebly priskirti kuriai nors konkrečiai grupei, ir kai motyvacija galima, tačiau vardas nepakliūna nei į vieną anksčiau aprašytą grupę. Taip pat ne visai aiškios motyvacijos vardams priskirtini zoonimai, kai jų motyvacija yra tik spėjama. Visiems šiems vardams bendra yra klasifikavimo problema. Pirmajai grupei priklauso vardai: *Aiach; Bander; Budzisz; Butel; Durman; Dziwak; Herlich; Łuszczyk; Łuszczoch; Płomień; Sagan; Sener; Szpot; Wańtuch; Warta; Wyrwa*. Antrajai priklauso: *Cudza; Fremder; Kierat; Litwos; Młokos; Pogan; Przybył; Quinta; Szwab*. Dauguma šių vardų yra unikalūs, todėl būtina juos aprašyti kiekvieną atskirai.

Vardas *Aiach* lietuviškai skamba *Ajaksas, Ajantas*. Ne visai aišku, kodėl šuniui suteiktas toks vardas. Gali būti, kad graikų mitologijos veikėjo vardu šuo pavadintas be jokios priežasties (taip daroma ir šiandien) arba galbūt šuo pasižymėjo narsa. Be to, *Ajaksas*, anot mito, iš kitų vyrų išsiskyrė savo dydžiu, todėl taip galėjo būti pavadintas ir itin stambus šuo.

Apie vardą *Bander* gana daug rašo W. Ziembickis: „Gali būti taip adaptuotas pranc. *bandedière* „(laivo) vėliava“; prancūzų medžiotojų kalboje terminas *bander* (veiksmožodis) buvo vartojamas kalbant apie sakalus, medžiojančius kartu su šunimis, tačiau šiuo atveju galūnis *r* nebuvo tariamas“ [29, 9]). Įprastinė forma yra *bandera, banderka* „vėliava su herbu, paprastai laivo, kad iš spalvos ir formos būtų aišku, kokios tautos jis yra“ [6, T. 1, 54]. Taigi, šuo *Vėliava* galėjo būti vadintas dėl savo funkcijos medžioklės metu (kelti žvėrį ir rodyti grobį sakalams) arba dėl išskirtinės spalvos.

Šuns vardą *Budzisz* galima paaiškinti keliais būdais: tai yra pavadinimas pagal veiksmožodį *budzić* „pažadinti iš miego; kviesti, raginti; sukelti ką nors“ [21, T. 2, 498] arba pagal kaimo ir upės pavadinimą *Budzisz*. Pirmuoju atveju lietuviškas vardas galėtų būti Žadintojas ir jis būtų priskirtas įvardijimams, motyvuotiems šuns elgesio.

W. Ziembickis vardą *Butel* paaiškina kaip sen. len. *pacholek* [29, 11], t. y. „jaunas vyras (kartais vartojamas reikšme, panašia į šiandienos žodį *bičas*); tarnas, ypač jaunas; pažas“ [21,

T. 23, 6; 20], todėl lietuviškai vardas galėtų būti *Jaunuolis, Pažas, Tarnas* ir t. t. Vis dėlto senosios lenkų kalbos žodynuose fiksuotas žodis *butel*, kildinamas iš vokiečių *Büttel* ir aiškinamas kaip „tarnas, miesto tarnautojas, kuris užsiima nusikaltėlių persekiojimu ir baudimu, skriaudikas, budelio padėjėjas, turintis ir kitų funkcijų, pavyzdžiui, teismo pasiuntinio“ [21, T. 2, 521; 22, T. 1, 179; 20], taigi šuns vardas galėtų būti *Skriaudikas, Persekiotojas, Budelis* ar pan. Neatmestina galimybė, kad vardas *Butel* gali būti siejamas ir su *butel* „storesnio stiklo talpa alui, vynui ir t. t.“ [6, T. 1, 203] (plg. vardus pagal indų pavadinimus).

W. Ziembickio siūloma vardų *Durman* ir *Dziwak* etimologija yra tikėtina, tačiau remiantis slavų kalbų žodynais galimas ir kitoks kilmės paaiškinimas. *Dziwak* kildinamas iš sakalininkystėje vartojamo termino *dziwak, dziwok* „paukštis (plėšrus, sakalas) dar nepakilęs“, perkeliant pavadinimą šuniui [29, 12]. Nors šunims vardai buvo suteikiami pagal žvėris, paukščius (žr. toliau), yra daug atvejų, kai gyvūnas pavadinamas ir pagal jam būdingą elgesį ar charakterį, todėl *Dziwak* gali būti susijęs su žodžiu *dziwak* „žmogus, kuriam neįmanoma įtikti, kaprizingas, aikštingas; žmogus, besielgiantis neįprastai, juokdarys, apgavikas; tas, kuris daro stebuklus; tas, kuris stebisi“ [21, T. 6, 490]. Lietuviškai vardas skambėtų *Kaprizas, Paikis* ir pan. *Durman* W. Ziembickio aiškinamas taip: „Liaudyje taip vadinamas kažkoks svaiginantis augalas; greičiau iš pranc. *durement* „išsvermingai“ [29, 12]. Vėlgi, kad šuo galėtų būti vadinamas *Išverminguoju*, yra tikėtina, bet reikia nepamiršti, kad slavų kalbose yra plačiai paplitęs *Datura stramon*, t. y. durnaropės, pavadinimas: len. *durman*, ukr. *дурман*, brus. *дурман*, čekų *durman* ir t. t. [32, T. 2, 148], savo forma visiškai atitinkantis vardą *Durman*. Taigi, galimi abu vardo kilmės paaiškinimai, nors labiau tikėtina, kad šuo dėl savo būdo buvo pavadintas *Durnarope*.

Vardas *Herlich*, kilęs iš vokiečių kalbos [29, 14], lietuviškai skambėtų *Nuostabasis*. Kyla klausimas, dėl kurio bruožo šuo vadinamas nuostabiu: dėl kokio nors fizinio bruožo, pavyzdžiui, kailio, ar jo elgesio, charakterio. Trūkstant tikslesnės informacijos vardą *Herlich* sudėtinga būtų priskirti vienam kuriam nors aiškios motyvacijos vardų pogrupiui. Panašiai ir vardas *Sener* (*Gražuolis, Gražusis*), perdarytas *szener* iš vok. „gražus“ [29, 20], sunkiai rastų vietą aiškios klasifikacijos pogrupiuose, nors motyvacija yra aiški – taip pavadintas gražus šuo, tačiau neaišku, dėl kurio fizinio bruožo: kailio, jo spalvos, o gal kūno sudėjimo.

Ir *Łuszczyk*, ir *Łuszczoch* W. Ziembickis kildina iš *łuszczyc, łuskać* [29, 16]. Sen. len. *łuskać* reiškia „girgždėti“ [21, T. 12, 626], o veiksmažodis *łuszczyc* nėra paliudytas, tik yra nuoroda, kad jis yra bendrašaknis su *łuszczuchohenek* „veltėdis“ [21, T. 12, 627]. Remiantis šiais faktais galima spėti, kad atitikmenys lietuvių kalba galėtų būti *Veltėdis, Dykaduonis, Girgždesys, Gaudesys* ir pan. S. B. Lindės žodyne nurodoma *łuszczyc* reikšmė yra „lupti“ [6, T. 2, 682], tačiau šiuo atveju sunku įžvelgti vardo motyvacijos pagrindą. Dar viena galimybė – sieti šį vardą su len. *łuszcz* „*Rhinanthus Crista Galli*“ [22, T. 4, 132; 6, T. 2, 682], Lietuvoje šis augalas žinomas kaip barškutis.

Vardas *Plomień* gali būti atsiradęs dėl kelių priežasčių: šuns spalvos (plg. *Pozar*) arba jo charakterio, nes žodynuose pateikiamos XVI–XVII a. *plomień* reikšmės yra „ugnis; šviesa, spindesys; maištas“ [21, T. 23, 423; 20]. Galimi vardai lietuvių kalba: *Liepsna, Ugnis, Gaisras, Šviesulys, Maištas* ir t. t.

Priežasčių, kodėl šuo galėjo būti pavadintas vardu *Sagan* (*Puodas*), galėtų būti dvi: dėl kailio spalvos arba dėl dydžio, nes len. *sagan* paprastai reiškia ne bet kokį puodą, o didelį. Taigi, dėl abiejų motyvacijų *Sagan* būtų priskirtas vardams, atsiradusiems *dėl fizinių ypatybių* > *dėl šuns išvaizdos*, bet galutinis pogrupis lieka neaiškus.

Vardas *Satyr* galėjo atsirasti remiantis mitologine būtybe satyru ir lietuviškai skambėtų *Satyras*. S. B. Lindės žodyne minima, kad len. *satyr* yra „įrankis, naudotas medžioklėje“ [6, T. 4, 222], todėl ir šuns vardas gali būti aiškinamas dvejopai, nes tokios motyvacijos zoonimijoje pasitaiko.

W. Ziembickis pažymi, kad vardas *Szpot* kilęs iš vok. „pajuoka, pašaipta“ [29, 21]. Vardas lietuviškai skambėtų *Pajuoka*, *Patyčia*, *Pašaipta*, tačiau tokių reikšmių, kaip nurodo W. Ziembickis, senosios lenkų kalbos žodynuose nėra. Juose yra paliudytas daiktavardis *szpot*, kuris reiškia „kaulinis gumbas čiurnos sąnaryje, dėl kurio šlubuojama“ [22, T. 9, 578], *szpotawy* „kreivakojis“ [6, T. 5, 609]. Galbūt šuo galėjo būti vadinamas *Šlubiumi* ar pan.

Panašus yra ir *Wańtuch* atvejis. W. Ziembickis nurodo, kad šis vardas sen. len. reiškia „besotis, tinginys“ [29, 22], todėl lietuviškai šuo galėtų būti vadintas *Tinginiu*, *Besočiu*, *Ėdrūnu*, tačiau tokia *wańtuch* reikšmė senosios lenkų kalbos žodynuose nėra paliudyta. Užfiksuota tik reikšmė „storas pluoštas arba maišas iš tokio pluošto“ [22, T. 10, 41; 6, T. 6, 217], todėl galbūt šuo taip buvo pavadintas dėl savo dydžio ar spalvos.

Vardą *Warta* įmanoma sieti su upės pavadinimu Varta, tačiau yra ir kita galimybė: *warta* XVII a. taip pat reiškė „sargyba; sargybinis“ [20; 6, T. 6, 223] (plg. *Wachter*), taigi, galimi atitikmenys lietuvių kalba: *Varta*, *Sargybinė*.

Paskutinis šio pogrupio vardas yra *Wyrwa*, kuris lietuviškai būtų maždaug *Kiaurymė*, *Anga*, *Pabėgėlė* ar pan. Greičiausiai jis sietinas su lenkų kalbos veiksmažodžiu *wyrwać* „išplėšti, išrauti“; *wyrwać się* „ištrūkti“. Gali būti, kad šuo, gavęs tokį vardą, pasižymėjo agresija ir sužalodavo kitus šunis, žvėris, o galbūt tiesiog dažnai ištrūkdavo. Taip pat galima šį vardą sieti su upės pavadinimu.

Vardų *Cudza*, *Fremder*, *Kierat*, *Litwos*, *Młokos*, *Pogan*, *Przybył*, *Quinta*, *Szwab* neįmanoma priskirti nei vienai aiškios motyvacijos grupei, tačiau jų motyvacija gana akivaizdi.

Vardas *Pogan* (*Pagonis*) šuniui gali būti suteiktas dėl dviejų priežasčių: tiesiog akcentuojama, kad šuo – netikintis padaras arba šuo buvo atkeliavęs iš kitų kraštų, tikėtina, kur buvo paplitęs kitoks tikėjimas nei šuns šeimininko / prižiūrėtojo. Panašiai yra su vardais *Fremder* (*Pašalietis*, *Svetimšalis*, *Atvykėlis*; iš vok [29, 13]), *Przybył* (*Atvykėlis*), *Litwos* (*Lietuvis*), *Szwab* (*Švabas*). Senosios lenkų kalbos žodynuose *cudzy* turi kelias reikšmes: „svetimas, priklausantis kam nors kitam“ ir „svetimas, ne iš šių kraštų, iš užsienio“ [21, T. 3, 708; 20], todėl lietuviškai ir vardas *Cudza* galėtų būti *Svetimoji*, *Užsienietė* ar pan. Visi šie vardai žymi, kad šuo yra atkeliavęs iš kitur, o galbūt taip gali būti net netiesiogiai nurodoma šuns veislė (pavyzdžiui, *Litwos* tiktų lietuvių skalikui pavadinti).

Vardu *Kierat*, sunkiai išverčiamu į lietuvių kalbą, greičiausiai buvo pavadintas itin stiprus ir sunkiai dirbantis šuo, nes vienintelis žodis, su kuriuo gali būti susietas šis vardas, yra sen. len. *kierat* „prieštaišas traukti sunkumus; priverstinių sunkiųjų darbų vieta kaliniams; prk. sunkus darbas“ [21, T. 10, 302]. Lietuvių kalboje artimiausias pagal reikšmę žodis būtų *katorga*. Vis dėlto šį vardą sudėtinga priskirti kuriai nors aiškios motyvacijos grupei, nes jėga nėra nei kailio spalva ar būseną, nei šuns svoris ar dydis. Kiti panašūs atvejai yra *Quinta* (*Penktoji*) ir *Młokos* (*Pienburnis*, *Jauniklis*), kai paprasčiausiai nurodomas skaičius bandoje ar gimimo eilė.

Prie atskiros ne visai aiškios motyvacijos įvardijimų grupės priskirtini atvejai, kai vardai sudaryti iš dviejų žodžių. Tokie vardai į lietuvių kalbą neišverčiami: *Binbon* (iš pranc. *bien*, *bon* [29, 10] „gerai, geras“); *Binfet* (iš pranc. *bien fait* [29, 10] „gerai padaryta“); *Gibnicht* (iš vok. „neduok“ [29, 13]); *Garaus* (iš vok. „iki esmės, iki galo“ [29,

13]); *Hubtych* (iš vok. *hab' dich* „turiu tave“ [29, 14]); *Koncher* (iš vok. *komm' her* „ateik čia“ [29, 15]); *Lebon* (iš pranc. *le bon* [29, 16] „gerai, puiku“); *Obon* (iš pranc. *oh! bon* [29, 17] „o, puiku“); *Richtan* (iš vok. *richt' an* [29, 19]); *Tanbon* (pranc. *tant bon* [29, 21] „taip gerai“); *Trebon* (pranc. *très bon* [29, 21] „labai gerai“); *Zabor* (iš len. *za* „už“ ir *bór* „šilas“); *Zalas* (iš len. *za* „už“ ir *las* „miškas“). Pastarieji du vardai įdomūs tuo, kad atspindi lenkų kalbos tendenciją iš prielinksnio ir daiktavardžio sudaryti pavadinimus. Tas paplitę herbų pavadinimuose, pavyzdžiui, *Nabram* (kilęs iš šūkio *na + brame*), *Doliwa* (*do + Liwa* (upės pavadinimas).

**Neaiškios motyvacijos vardai.** Neaiškios motyvacijos vardų grupę sudaro atvejai, kai įvardijimo motyvacijos nėra, tik pavadinimas iš vieno daikto perkeliamas kitam denotatui, t. y. šuniui. Tačiau net ir be motyvacijos galima išskirti pogrupius pagal tai, kokio daikto, reiškinio ar žmogaus pavadinimas perkeliamas šuniui:

1. Augalų, medžių pavadinimai: *Iaskier* (*Vėdrynas*); *Iawor* (*Jovaras*); *Łoza* (*Žilvitis*).

2. Gyvūnų, paukščių pavadinimai: *Astur* (*Vanagas*; iš lot. [29, 9]); *Bachur* (*Šernas*; len. „jaunas kuilys, veislinis naminių galvijų patinas“; vokiečių medžiotojų kalboje *Bacher* „šernas“ [29, 9]); *Beff* (*Jautis*; iš pranc. *boeuf* [29, 10]); *Biber* (*Bebras*; iš vok. [29, 10]); *Bifel* (*Buivolas*; iš vok. *Büffel* [29, 10]); *Czuban* (*Jautis, Avinas*; sen. len. *czaban* yra „piemu, ganytojas; naminis gyvulys (didelis jautis, avinas)“ [21, T. 4, 1]); *Dzięciół* (*Genys*); *Ferkel* (*Paršiukas*; iš vok. [29, 12]); *Fogel* (*Paukštis*; iš vok. [29, 13]); *Gemza* (*Gemzė, Ožka*; sen. len. *gemza, giemza* „Capella rupicapra, laukinė ožka“ [21, T. 7, 339]); *Kunka* (*Triušė*); *Lis* (*Lapinas*); *Lisia* (*Lapė*) (7); *Lupa* (*Vilkė*); *Mrowka* (*Skrudėlė*); *Nurka* (*Audinė*; len. *nor-ka* variantas); *Perot* (*Žvirblis*; iš pranc. *pierrot* [29, 18]); *Piper* (*Kalviukas*; iš vok. [29, 18]); *Puhacz* (*Apuokas*); *Słowik* (*Lakštingala*); *Sobol* (*Sabalas*); *Sowa* (*Pelėda*); *Surnia* (*Pelėda*; iš lot. [29, 20]); *Werfel* (*Balandis*; iš vok. *Werfel, werfer, welfer* „balto balandžio rūšis“ [29, 22]); *Wilczoch* (*Vilkas*); *Wronka* (*Varnelė*); *Wydra* (*Ūdra*).

3. Profesijos, užsiėmimai, titulai: *Będnarz* (*Bendorius* (sl.), *Kubilius*); *Bosman* (*Bocmanas*; iš vok. [29, 11]); *Diner* (*Tarnas*; iš vok. [29, 11]); *Dreksler* (*Tekintojas*; iš vok. [29, 12]); *Fechter* (*Fechtuotojas*; iš vok. [29, 12]); *Fenrych* (*Vėliavnešys*; iš vok. [29, 12]); *Flis* (*Sielininkas*; sen. len. *flis* „žmogus, užsiimantis medienos ar grūdų plukdymu plaustais, sieliais; laivyba“ [21, T. 7, 81]); *Furman* (*Vežėjas, Vežikas*); *Kaiser* (*Imperatorius*; iš vok. [29, 14]); *Klecha* (*Klerkas*; sen. len. *klecha* „parapinės mokyklėlės mokytojas, paprastai patarnaujantis bažnyčioje“ [21, T. 10, 346; 22, T. 3, 284]); *Kniaz* (*Kunigaikštis*); *Koch* (*Virėjas*; iš vok. [29, 15]); *Kowal* (*Kalvis*); *Kramarz* (*Pirklys*; sen. len. *kramarz* „smulkus pirklys, prekeivis“ [21, T. 11, 123]); *Kuchta* (*Padėjęjas*; sen. len. *kuchta* „virėjo padėjęjas“ [21, T. 11, 533]); *Kucharz* (*Virėjas*); *Kupiec* (*Pirklys*); *Miller* (*Malūnininkas*; iš vok. [29, 17]); *Młynarz* (*Malūnininkas*); *Murza* (*Murza*; len. *murza* „totorių bajorų titulas“ [21, T. 15, 188; 20]); *Ritter* (*Karžygy, Riteris*; iš vok. [29, 19]); *Sitarz* (*Sietininkas, Rėtininkas*); *Slosarz* (*Šaltkalvis*); *Szafarz* (*Prievaizdas, Prižiūrėtojas*); *Szpieg* (*Šnipas*); *Szyfer* (*Jūreivis, Jūrininkas*; iš vok. [29, 20]); *Szyper* (*Sielininkas, Prižiūrėtojas*; len. *szyper* „sielininkas, vadovaujantis plaustui“ [20]); *Szmagier* (*Laivininkas, Jūreivis*); *Szmuklerz* (8); *Szot* (*Prekeivis*); *Tkacz* (*Audėjas*); *Tłumacz* (*Vertėjas*); *Waidman* (*Medžiotojas*; iš vok. [29, 22]); *Weber* (*Audėjas*; iš vok. [29, 22]); *Włodarz* (*Valdovas, Vietininkas, Prižiūrėtojas*; len. *włodarz* „valdovas, vietininkas, darbų prižiūrėtojas“ [22, T. 10, 251]).

(7) *Lisia* yra būdvardis, tačiau lietuvių kalbai tokie vardai nėra būdingi.

(8) Len. *szmuklerz* neturi lietuvių kalboje tikslaus atitikmens. Taip vadinamas žmogus, darantis diržus, galionus, kaspinus ir t. t., plačiąja prasme tai yra amatininkas.

4. Ryšių tarp žmonių pavadinimai: *Droszka* (*Pamergė*); *z Fater* (9) (*Tėvas*); *Kmoszka* (*Kūmutė, Bičiulė, Draugė*; iš len. *Kumoszka* (10) [29, 14]); *Kuma* (*Kūma* (sl.), *Bičiulė, Draugė*); *Swat* (*Piršlys, Svotas* (sl.); *Swacha* (*Piršlė, Svočia* (sl.)).

5. Upių, vietovardžių pavadinimai: *Brenisz* (pagal *Breń* [29, 11]); *Dunay* (*Dunojus*); *Łada* (*Lada*); *Linda* (*Linda*); *Łotwa* (*Latvija*); *Wisła* (*Vysla*); *Wołpa* (*Volpa*).

Tačiau net ir tarp pastarųjų vardų yra atvejis, kai žodis gali priklausyti vienai ir kitai grupei: augalų ir upių, vietovardžių. Galimi keli vardo *Rutka* kilmės paaiškinimai: *rutka* „mūrinė kalnarūtė; žvirbliarūtė“ [22, T. 9, 52]; *rutka* < *ruta* „rūta“ arba jis gali būti siejamas su upės pavadinimu *Rutka*, taip pat Lenkijoje yra kelios gyvenvietės tokiu pavadinimu.

Įdomus atvejis yra vardas *Bońka*. Jis galėtų būti atsiradęs pagal vietovės *Bonka, Bąka* (Tešino Silezija) arba iš pranc. *bon cas* „geras atvejis“. W. Ziembickis jį siūlo palyginti ir su liet. *bonka* [29, 10]). Pastarasis lietuvių kalboje yra nevartotinas slavizmas, tad jeigu šis vardas ir būtų siejamas su indą, butelį reiškiančiu žodžiu, jis vargu ar remtųsi lietuvių kalba. Vis dėlto didesnė tikimybė, kad *Bońka* nieko bendra su len. *banka* neturi, ir šis vardas gali priklausyti arba šiam pogrupiui, kai vietovardžių pavadinimai perkeliama šuniui, arba pateiktai grupei vardų, sudarytų iš dviejų žodžių.

Kai kurie vardai, priskirti grupei, kai įvardijimo motyvacijos nėra, bet pavadinimas iš vieno daikto perkeliamas kitam denotatui, galėtų būti paaiškinti, taigi ir turėti motyvaciją. Gyvūnų, paukščių pavadinimai galbūt perkeliama šuniui dėl to, kad pastarasis padeda juos medžioti. Tas ypač tikėtina atsižvelgiant į tokį vardą kaip *Lisia*, t. y. būdvardį, ar į *Mrowka*, kuris galėtų būti suteiktas mažam šuniui, juolab kad W. Ziembickis rašo, jog tai „seniau dažnai medžiotojų vartotas mažo šuns pavadinimas, visų pirma taksų“ [29, 17]. Vardu *Bachur* galbūt vadintas didelis šuo, *Kunka* – bailus, o *Lis* – rudas. Vis dėlto yra daugiau atvejų, kai vardas nepaaiškinamas, nes pavadinimai perkeliama iš naminių gyvūnų, paukščių, kurie nėra medžiojami, todėl neverta skaidyti vientisos grupės, ypač todėl, kad daugeliu atvejų galima motyvacija tėra spėjama.

Yra dar du neaiškios motyvacijos vardų pogrupiai. Pirmajam priklauso vardai, kai neaiški ne tik motyvacija, bet ir šaknų reikšmės, su kuriomis galbūt galima būtų sieti vardus: *Lomosz*; *Osal*; *Pensir*; *Pilcet*. Senosios lenkų kalbos žodynuose, vėlesniuose lenkų kalbos žodynuose nerandama jokių galimų bendrašaknių ar pamatinių žodžių. Jų nepateikia ir W. Ziembickis, matyt, ir pats J. Ostrorugas nėra nieko apie juos užrašęs.

Antrąjį pogrupį sudaro šunų įvardijimai, kurie dažniausiai tėra pavadinimo perkėlimas iš vieno denotato šuniui be jokios aiškesnės motyvacijos, pavyzdžiui, šuniui paprasčiausiai suteikiamas vardas *Magda*, t. y. *Magdalena*. Dalies vardų į lietuvių kalbą neįmanoma išvers-ti. Šiam pogrupiui priklauso: *Cifra* (*Skaičius*); *Fligel* (*Sparnas*; iš vok. [29, 13]); *Fort* (iš vok. *fort* „šalin!“ arba „degtinės rūšis“ [6, T. 1, 666]); *Kielnia*; *Korman* (*Sermėga* (sl.); *Kwiatosz*; *Lust* (*Noras*; iš vok. [29, 16]); *lust* „linksmybės, prabanga“ [6, T. 2, 682]); *Magda*; *Morgiel* (*Kepurė*; len. tarm. *morgiel* „naktinė kepurė“ [29, 17]); *Nader* (len. *nader* „labai, beribiai, per daug“ [21, T. 15, 459; 20; 6, T. 3, 217]); *Naley* (greičiausiai iš *nalać* „įpilti; pripilti; apipilti“ [21, T. 15, 602; 20]); *Platek* (sen. len. *platek* „medžiagos skiautė; duoklė, mokestis; žmogus, kuris deda ant sužeistos akies tvarstį“ [20]); *Plezir* (*Malonumas*; iš pranc. *plaisir* [29, 19; 6, T. 3, 156]); *Pleti* (*Malonumas*; iš pranc. *plait-il* [29, 19]); *Plotka* (*Gandas, Nesqmonė, Netiesa*,

(9) Vienintelis vardas J. Ostrorugo sąrašė su *z*; tai, anot W. Ziembickio, turėtų būti perimtas iš anglų kalbos artikelis *the* [29, 12].

(10) Nors dabartinėje lenkų kalboje *kumoszka* pavadinama ir plepi moteris, senojoje lenkų kalboje tokia reikšmė nefiksuota, tik „krikšto motina“ ir „bičiulė“ [21, T. 11, 546].

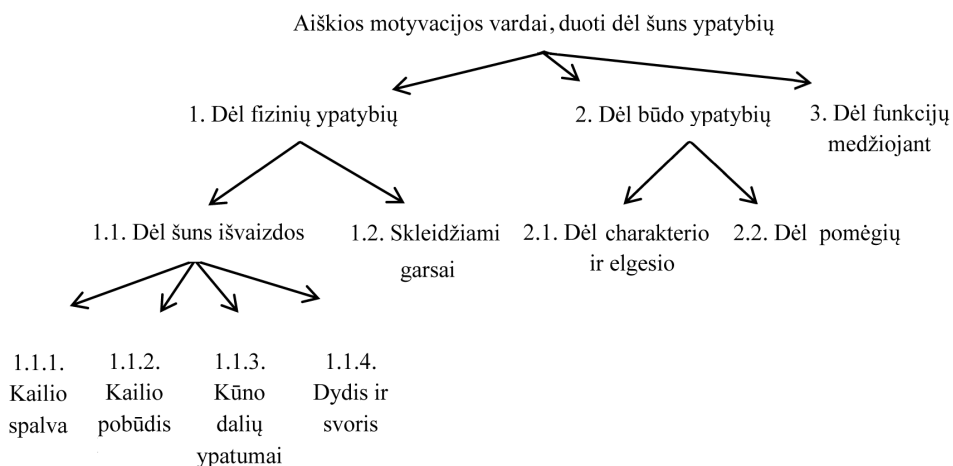
*Pynė* [6, T. 3, 163]); *Poros* (*Rasa*; medž. *porosa* „ryto rasa ant žolės“ [29, 19]); *Prizon* (*Kalėjimas*; iš pranc. *prison* [29, 19]); *Proza* (*Proza*); *Strugosz* (gali būti iš medž. *strugi* „kiškio dantys“ [29, 20]); sen. len. *struga* „srovė, upelis, tėkmė, sietuva, klampynė“ [22, T. 9, 477]; *strug* „laivo rūšis“ [6, T. 5, 477–178]); *Struszka* (*Srovelė*); *Szyl* (*Skydas*; iš vok. [29, 20]); *Szpigiel* (*Veidrodis*; iš vok. [29, 21]); *Sztifel* (*Batukas*; iš vok. [29, 21]); *Tamoy* (*Tenai*); *Topiel* (*Klampynė* [6, T. 5, 686]); *Trepka* (*Apavas, Batas* [6, T. 5, 702]); *Troszka* (sen. len. *trozka* „truputis“ [20; 6, T. 5, 704]); *Wafel* (*Vaflis*); *Waiter* (*Toliau*; iš vok. [29, 22]); *Wiedma* (*Ragana, Laumė* [6, T. 6, 287]); *Wilkom* (iš vok. *willkommen, willkommen* „sveikas atvykęs; pasisveikinimas“ [29, 22; 6, T. 6, 528]); *Zawoy* (galbūt sietinas su *zawój* „rytietiškas galvos apdangalas, turbanas; medžiagos rūšis; statinio dalis“ [20; 6, T. 7, 951]).

Kelis vardus verta paaiškinti. *Kwiatosz* ir *Kielnia* yra susiję su lenkų medžiotojų kalba, tačiau kitaip nei *Bot* ar *Szpar* jie neatspindi šuns funkcijos ir jų motyvacija yra miglota. Anot W. Ziembickio, *Kwiatosz* gali būti pasidarytas iš priesagos *-osz* ir medž. *kwiat* „elnio uodega“, „baltas lapės uodegos galiukas“, *kwiatek* ir *bukiet* „stirnos uodega“ [29, 15]. Tokiais atvejais atitikmenų lietuvių kalba nėra: len. *kwiatosz* į lietuvių kalbą neišverčiamas, nes tai okazinis darinys iš *kwiat*, kuris paprastai reiškia „gėlė“, bet lietuvių medžiotojų kalboje žodis *gėlė* neturi minėtų lenkų kalbos reikšmių. *Kielnia* (*Mentė*) yra vadinama bebro uodega [29, 15].

## APIBENDRINIMAS

Aiškios, ne visai aiškios ir neaiškios motyvacijos šunų vardų pasiskirstymas atrodo taip: aiškios motyvacijos vardų yra 158 (50,5 % visų tirtų vardų), ne visai aiškios motyvacijos – 39 (12,4 %) ir neaiškios motyvacijos – 116 (37,1 %).

Sugrupavus J. Ostrorugo surinktus XVI–XVII a. ATR šunų vardus bei remiantis šiaandieninių zoonimų klasifikacija, išryškėjo nauja šunų vardų grupė (įvardijimai, motyvuoti šuns funkcijų medžioklės metu). Taip greičiausiai atsitiko dėl specifinės šunų, kurių vardai užrašyti, grupės. Taip pat atsižvelgiant į zoonimų užrašymo amžių tikslinga sujungti du pogrupius (vardus, atsiradusius dėl charakterio bruožų, ir vardus, atsiradusius dėl elgesio) į vieną. XVI–XVII a. aiškios motyvacijos šunų vardų klasifikacija:





XVI–XVII a. nežymiai daugiau vardų suteikta dėl šuns būdo ypatybių, t. y. iš viso 79 vardai. Dėl fizinių ypatybių buvo suteikti 65 vardai. Galima teigti, kad įvardijimo priežastys ir tendencijos XVI–XVII a. ir dabar yra panašios: šiandieninis aiškios motyvacijos šunų vardų grupavimas iš dalies tinka ir ankstesnių amžių tokios onimijos tyrimams. Kaip apie XVII–XVIII a. zoonimus pažymėjo S. Warchoła, XVI–XVII a. taip pat vyravo apeliatyvinių kilmės vardai.

Dalis onimų buvo priskirta prie ne visai aiškios motyvacijos vardų, nes nors sistema ir yra, šie vardai jos nesudaro, pvz., *Quinta*, *Herlich* ir t. t. Tokie atvejai tėra pavieniai. Dėl tos pačios priežasties yra tikimybė, jog spėjama jų motyvacija yra klaidinga. Ne visai aiškios motyvacijos vardų grupei priklauso onimai, kurių atsiradimo priežastys gali būti kelios (Łuszczzyk, Łuszczoch ir t. t.), todėl iškyla klasifikavimo problema.

Klaidingai gali būti interpretuoti ir vardai, atsiradę pagal gyvūnų, paukščių, augalų, profesijų pavadinimus. Kiekviename tokiaime pogrupyje yra vardų, kurių kilmė galėtų būti paaiškinta, vis dėlto kita dalis tokių vardų neturi loginio pagrindo, todėl tikslingiau šių pogrupių neskaidyti ir vienam iš plačiai XVI–XVII a. šunų įvardijimų būdų priskirti pavadinimo perkėlimą iš vieno daikto kitam denotatui.

Šiandien gana neįprasta vadinti šunis (sprendžiant iš J. Ostrorugo užrašų, toks būdas buvo paplitęs XVI–XVII a.) dviejų žodžių junginiu – *Binfet*, *Gibnicht* ir t. t. Tokie vardai priskirtini ne visai aiškios motyvacijos vardams: nors žodžiai, sudarantys vardą, turi aiškią reikšmę (pavyzdžiui, pranc. *bien*, *bon* „gerai, geras“, pranc. *tant bon* „taip gerai“ ir pan.), jų ryšys su šunimi yra gana miglotas.

Gauta 2017 02 26  
Priimta 2017 10 16

## Šaltiniai ir literatūra

- [1] BJÖRNERFELDT, Susanne. *Consequences of the Domestication of Man's Best Friend, the Dog*. Disertacija. Upsalos universitetas, 2007.
- [2] BOWRON, Edgar Peters; REBBERT, Carolyn Rose; ROSENBLUM, Robert; SECORD, William. *Best in Show – The Dog in Art from the Renaissance to Today*. New Haven, Connecticut, 2006.
- [3] BYSTROŃ, Jan Stanisław. Nazwy własne psów. *Przyjaciel psa*, 1936, Nr. 2, p. 2.
- [4] DWORZACZEK, Włodzimierz. Ostroróg Jan h. Nałęcz (1565–1622). *Polski Słownik Biograficzny*. T. XXIV/3(102). Wrocław, 1979, p. 506–511.
- [5] KANZER, Mark. Shakespeare's Dog Images: Hidden Keys to Julius Caesar. *American Imago*, 1979, t. 36, p. 2–31.
- [6] LINDE, Samuel Bogumił. *Słownik języka polskiego*. T. I–VII. Warszawa, Gutenberg-Print, 1994–1995.
- [7] NORKAITIENĖ, Milda. Lietuvių zoonimai. Kiaulių (*Sus domesticus*) vardai. *Leksikografijos ir leksikologijos problemos*. Vilnius, LKI I-kla, 2003, p. 195–212.
- [9] NORKAITIENĖ, Milda. Lietuvių zoonimai. Ožkų (*capra hircus*) vardai. *Istoriniai tekstai ir vietos kultūra*. Šiauliai, Ryga: Liucilijus, 2004, p. 34–40.
- [10] NORKAITIENĖ, Milda. Arklių vardų motyvacija. *Aruodai*. 2006. Prieiga per internetą: www.aruodai.lt.
- [11] NORKAITIENĖ, Milda. Arklių vardai. 77 zoonimų rinkinys su motyvacijos ir kilmės komentarais. *Aruodai*. 2006. Prieiga per internetą: <http://www.aruodai.lt>.
- [12] RAGAUSKIENĖ, Raimonda. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis*. Vilnius: Seimo I-kla „Valstybės žinios“, 2002.

- [13] RAGAUSKIENĖ, Raimonda. *Karališkojo Birštono praeitis. Istorinė raida iki XIX a.* Vilnius: Petro ofsetas, 2004.
- [14] RAGAUSKIENĖ, Raimonda. Rusėniška XV a. pab. – XVI a. pr. LDK moterų: valdovių ir didikių korespondencija. *Istorija*, 2009, t. 76/4, p. 18–29.
- [15] RAGAUSKIENĖ, Raimonda. „Cave canem“: žmogus ir šuo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. *Istorija*, 2010, t. 80/4, p. 21–49.
- [16] RAGAUSKIENĖ, Raimonda. Из „истории животных“: собаки при дворе правителей Великого Княжества Литовского (до середины XVII века). *Альманах соціальної історії*, 2013, No. 10, p. 144–160.
- [17] RAMANAUSKAITĖ, Gintė. Šiuolaikiniai Lietuvos arklių vardai. *Kalbos praktikos problemos*, 2015, Nr. 14, p. 38–47.
- [18] SINKEVIČIŪTĖ, Daiva. *Tikrinė lietuvių kalbos leksika. Pagrindiniai sluoksniai.* Užduotys studentams (el. mokomoji priemonė). Vilnius, VU I-kla, 2015.
- [19] SJP – *Słownik języka polskiego*. Prieiga per internetą: <<http://sjp.pwn.pl>>.
- [20] SJP XVII–XVIII – *Słownik polszczyzny XVII i XVIII wieku*. Prieiga per internetą: <<http://sxvii.pl>>.
- [21] SPol – *Słownik polszczyzny XVI wieku*. I–XXXV. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź, 1966–2011.
- [22] SS – *Słownik staropolski*. I–XI. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź, 1953–2002.
- [23] TOMASZEWSKA, Sławomira. Nazwać swoje zwierzę – czyli o wielkowiejskiej zoonimii. *Acta Universitatis Lodzianensis*, 1998, 37, p. 167–175.
- [24] WARCHOŁ, Stefan. Etnogeneza Słowian w świetle słowiańskiej tradycyjnej zoonimii ludowej (problematyka wybrana). *Folia onomastica croatica*, 2003–2004, 12–13, p. 559–572.
- [25] WILCZEK, Wioletta. Imiona psów: analiza opozycyjnych grup zoonimów występujących na portalach internetowych dla miłośników zwierząt. *Linguarum Silva*, 2012, 1, p. 55–68.
- [26] ZAIKAUSKIENĖ, Dalia. Priežodinių palyginimų zoonimai: apibūdinamųjų išvaizda, būdas ir galios. *Tautosakos darbai*, 2002, t. 16 (23), p. 73–84.
- [27] ZIEMBICKI, Witold. Jan Ostroróg i jego „Myślistwo z ogary“. *Łowiec*, 1933, Nr. 12–14.
- [28] ZIEMBICKI, Witold. Jana Ostroga „Nomenklatura ogarów“. *Język polski*, 1934, XIX (2), p. 40–48.
- [29] ZIEMBICKI, Witold. *Jana Ostroga „Nomenklatura ogarów“*. Lwów, 1934.
- [30] ŽILO, Božena. Współczesne nazwy własne psów i kotów z obszaru Wileńszczyzny. *Українська полоністика*, 2014, 11, p. 79–85.
- [31] ГСБМ – *Гістарычны слоўнік беларускай мовы*. I–XXXIII. Мінск, 1982–2013.
- [32] ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови*. I–VI. Київ: Наукова думка, 1982–2012.

MARIUS SMETONA, ANŽELIKA SMETONIENĖ

## Motivation of Dog Names in the Sixteenth and Seventeenth Centuries (Based on Jan Ostroróg's *Nomenklatura ogarów*)

### *Summary*

In Lithuania, research on proper names of animals takes a relatively small part of onomastics. In addition, academic papers on zoonyms are rather scarce. It is most appropriate to begin an analysis of dog names from the motivation of name choices and its distribution, thus revealing the overall picture of Lithuanian proper names of animals. The aim of this paper is to investigate the motivation of the choice of dog names in the sixteenth and seventeenth centuries and to determine the prevalent naming tendencies at that time. The names were collected by Jan Ostroróg in the Polish-Lithuanian Commonwealth. First of all, 313 dog names were divided into names of clear, not quite clear, and unclear motivation on the basis of Milda Norkaitienė's classification of animal names, which was adapted for the dog names by Daiva Sinkevičiūtė. Division of the dog names collected by J. Ostroróg in the Polish-Lithuanian Commonwealth into groups according to the above-mentioned classification shows that the causes and trends of dog naming in the sixteenth and seventeenth centuries were similar to the present ones: a contemporary classification of dog names with a clear motivation is perfectly suitable for the analysis of dog names from the sixteenth and seventeenth centuries. However, there are some differences in the naming process, because a new group of dog names emerged in the sixteenth and seventeenth centuries: names motivated by the function of the dog during hunting. The reason for this is probably specific names: all collected names belonged to hunting dogs. There is also another difference: in the present-day Lithuanian language, the names given to animals, including dogs, are mostly based on an animal's physical features, while in the sixteenth and seventeenth centuries dog names were predominantly based on their temper: the character, behaviour, and interests.

**Keywords:** Ostroróg, zoonyms, sixteenth–seventeenth centuries, motivation